

Vašků, Vladimír

Cisterciácký klášter u Žďáru

In: Vašků, Vladimír. *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století : novověké úřední revize středověkých a raně novověkých listin.* Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, pp. 69-78

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121679>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CISTERCIÁCKÝ KLÁŠTER U ŽDÁRU¹

18. dubna 1732 předložil žďárský klášter u České dvorské kanceláře ve Vídni suppliku, v níž žádal Karla VI. o potvrzení následujících 25 listin:²

1. 1252 — —. Brno = CDB IV č. 259. Markrabě Přemysl (II.) potvrzuje založení kláštera šlechticem Bočkem a jeho příbuznými a obdarování kláštera různými statky, které vyjmenovává.

2. 1273 července 4. Brno = CDB V č. 712. Přemysl II. daruje klášteru pokuty ukládané na soudech zemskými úředníky v Čechách a na Moravě klášterním poddaným.

3. 1293 června 18. Praha = RBM II č. 1617. Václav II. vyjímá příslušníky kláštera a jeho poddané v Křižanově, Horní Bobrové a Novém Městě, i klášter sám, z pravomoci provinciálních soudů a všech úředníků; stanoví, že napříště nemají být předvoláváni k zemskému soudu do Brna ani jinam, a podřizuje je soudu ve Žďáře; poddané na těch klášterních statcích, které patří do Čech, podřizuje soudu ve Vojnové Městci.

4. 1315 února 28. Brno = RBM III č. 246. Jan Lucemburský vyjímá klášter a jeho poddané z pravomoci úředníků zeměpanských a soudců provinciálních i městských, tak aby nebyli (klášter a jeho poddaní) předvoláváni do Brna ani jinam, nýbrž aby všechny malé i velké soudní záležitosti, týkající se kláštera a jeho poddaných, byly napříště projednávány před soudci ustanovenými klášterem.

5. 1331 září 17. Chrudim = RBM III č. 1831. Jan Lucemburský nařizuje Štěpánovi, notáři zemskému a purkrabímu na Lichtemburce, i jeho nástupcům, aby šetřili privilegii udělených klášteru pány z Lichtemburka.

6. 1338 března 25. Brno = RBM IV č. 534. Markrabě Karel dovoluje klášteru vykonávat na klášterních statcích soudnictví nad zločinci, pokud by nešlo o osoby šlechtického stavu.

7. 1348 dubna 17. Praha = RBM V č. 351. Karel IV. potvrzuje insertně: a) listinu 1331 listopadu 14. u Lávy (jen opis) (= RBM III č. 1849), v níž Jan Lucemburský osvobozuje na věčné časy klášter od placení generální berně a jiných dávek z těch klášterních statků, které leží v okruhu tří mil od kláštera;³ b) část své starší listiny 1338 března 18. Brno (= RBM IV č. 527), a to tu část, v níž jako markrabě osvobozuje klášter od placení generální berně z klášterních statků ležících v okruhu tří mil od kláštera.⁴

8. 1348 dubna 16. Praha = RBM V č. 350. Karel IV. osvobozuje na věčné časy všechny klášterní statky na Moravě od placení generální berně.

9. 1351 července 27. Praha = AZK č. 724. Karel IV. potvrzuje insertně: a) listinu 1256 listopadu 30. a prosince 2. Ronovec⁵ (= CDB V č. 460), v níž Smil z Lichtemburka dává klášteru kapli v Chotěboři s jejím nadáním a desátky z chotěboř-

ského cla; b) listinu 1323 srpna 31. — (= RBM III č. 897), v níž Jindřich z Lich-temburka potvrzuje klášteru darování svého otce Oldřicha a svého bratra Smila ohledně pětiny cla v Chotěboři a královské berně ve vsi Počátkách a vlastnictví vsi Počátek.

10. 1353 června 23. Hradec Králové = AZK č. 735. Karel IV. potvrzuje všeobecně privilegia udělená klášteru svými předchůdci.

11. 1353 července 4. Brno = AZK č. 736. Markrabě Jan Jindřich potvrzuje všeobecně privilegia udělená klášteru svými předchůdci.

12. 1439 dubna 13. — = AZK č. 1321. Albrecht II. potvrzuje insertně listinu 1288 ledna 21. Praha (= AZK č. 317 — *falzum*⁶⁾, v níž královna Jitka dává klášteru patronátní právo kostela v Blučině darované mu již jejím manželem Václavem II.

13. 1466 ledna 25. Praha = AZK č. 1489. Jiří z Poděbrad potvrzuje všeobecně privilegia udělená klášteru svými předchůdci, zmínkově pak listiny králů Přemysla, Václava, Jana, Karla, Václava, Zikmunda, Albrechta a Ladislava a pánů z Kunštátu a (rovněž zmínkově) právo kláštera na městečko Vojnův Městec a čtyři vyjmenované vesnice.

14. 1498 července 24. Kladsko = StAB, fond E 8, sign. A 131. Bratři Albrecht, Jiří a Karel, knížata münsterberská, potvrzují všeobecně všechna klášterní privilegia; kromě toho osvobozují klášter od různých břemen a slibují, že jej nebudou prodávat, zastavovat a zcizovat.

15. 1502 srpna 20. Olešnice = StAB, fond E 8, sign. A 133. Bratři Albrecht, Jiří a Karel, knížata münsterberská, dávají klášteru zlatý pečetní typář, jehož znakové pečetní pole popisují, a právo pečetit červeným voskem.

Ze seznamu je patrné, že žďárský klášter věnoval výběru listin značnou péči a nepojal žádnou svou listinu do ověřeného opisu zbytečně dvakrát nebo i vícekrát, jak jsme se s tím setkali u kláštera velehradského a tišnovského (a jak se s tím setkáme v následujících kapitolách i u dalších duchovních ústavů), v jejichž seznamech se jedna a táž listina vyskytuje často jednou samostatně, po druhé (ale i po třetí atd.) jako součást (insert) pozdějších konfirmací. Mnichové žďárští, pokud měli k dispozici jak původní originální, tak i pozdější inserovaný text listiny, se spokojili s předložením pouze textu inserovaného. Řídili se zřejmě zásadou, že listina potvrzená pozdějšími panovníky má větší cenu než listina původní. Jejich důslednost tu šla tak daleko, že v jednom případě místo pravé listiny, dochované v originále, předložili její zfalšovaný insert a v jiném případě místo úplného textu originálu pouze insert obsahující jen začátek listiny.⁷ Na druhé straně si však — na rozdíl od mnichů rajhradských — vůbec nedělali starosti s tím, že se obsah mnohých (a možno říci: naprostě většiny) předložených listin do 18. století vůbec nehodí.

Zastaralost částí listin si však dobře uvědomil moravský tribunál, když byl (po více než třech letech od podání klášterní žádosti!) panovníckým reskriptem z 10. listopadu 1735 vyzván k posouzení žďárských privilegií. Již tribunální asesor Johann Ignaz von Walldorf, jehož nedatované konceptní vótum se v tomto případě zachovalo,⁸ vyjádřil názor, že vzhledem k platnému zemskému zřízení nemůže část výsad, z nichž výslovně uvádí imunity („*ratione juris evocandi, exemptionis in ordine prestandorum publicorum*“), obstát v „dnešní době“, kdy je — jak zdůraznil — zaveden jiný

řád, jímž, se musí řídit, pokud jde o veřejné záležitosti, i žďárský klášter. Zároveň však — konstatoval dále Walldorf — obsahují předložené listiny i mnohá jiná darování, která nejsou na újmu právům panovníka ani jiných osob, nýbrž se vztahují jen na klášterní majetek („*das particulare commodum allein respiciren und die Foundation allein einlaufen*“) a která by tudíž podle Walldorfova názoru konfirmována být mohla, pokud klášteru dosud příslušejí a pokud se nedotýkají práv třetích osob. Jak si však Walldorf odlišení již neplatných a dosud platných privilegií konkrétně představoval, není z jeho vóta zcela jasné, neboť žádnou z listin jmenovitě nevedl. Snad měl na mysli vyloučení některých listin nebo aspoň vynechání některých pasáží, avšak jeho stanovisko nebylo zřejmě tribunálním kolegiem akceptováno, protože do dobrozdání pro panovníka z 19. prosince 1735, které opět koncipoval Walldorf, se nedostalo. Znění tribunálního dobrozdání je totiž ve srovnání s původním Walldorfovým vótem mírnější a vůči žďárským listinám velkorysejší; připouští sice, že některá privilegia, stará několik staletí, pozbyla zčásti platnosti, ale konstatuje to jen obecně a (na rozdíl od vóta) bez zmínky o zastaralých imunitách. Právě-li se v dobrozdání dále, že některých jiných privilegií, zvláště listin fundáčnických, klášter — jak se prý zdá — dosud užívá, čekali bychom, že bude následovat doporučení, aby byla konfirmována jen tato druhá skupina privilegií. Avšak — jakkoli je to nelogické — tribunál vyvodil ze svých zjištění jiný závěr: navrhl, aby byly konfirmovány všechny předložené listiny, jen s obvyklou omezovací klauzulí („*cum solita clausula, nemblich salvo jure regio et cujuscunqve tertii und in quantum dieses Klosterstift in possessione, usu et exercitio deren sein mag, auch solche Begabnussen denen Landesconstitutionen nicht zuwiderlaufen*“).

U dvora bylo tribunální stanovisko plně akceptováno. Vyplývá to jednak z nedatovaného vóta, v němž jeden z radů České dvorské kanceláře vylíčil dosavadní průběh konfirmačního řízení⁹ a v němž závěrem podal návrh, aby konfirmace byla udělena podle tribunálního doporučení („*Fiat et detur hi confirmatio, prout suadetur*“), jednak z vyřizovací poznámky, která je napsána na rubu originálu tribunálního dobrozdání a která ukazuje, že meritorní rozhodnutí o udělení konfirmace bylo učiněno 16. března 1736. Avšak od meritorního souhlasu bylo k vlastnímu vyhotovení konfirmační listiny ještě daleko, neboť v uvedené poznámce je vydaní konfirmace podmíněno zaplacením taxy.¹⁰ A právě taxa, její výše, způsobila průtahy. 22. března schválila Česká dvorská kancelář návrh svého taxačního úřadu, aby konfirmační taxa činila 1000 zlatých, a to vzhledem k tomu, že (jak to zdůvodnil taxační úřad) klášter je bohatě dotován („*reichlich gestiftet*“) a že dosud nikdy konfirmační taxu neplatil, protože jde prý u něho o první konfirmaci. Stanovená suma, kterou 23. března oznámil taxační úřad klášteru a kterou ještě zvýšil o poplatek 5 zlatých a 30 krejcarů na šňůru a pro rolistu, vyvolala však zřejmě ve žďárském klášteře zděšení. 14. ledna následujícího roku 1737 došla ke dvoru suplika, v níž se

klášter obrátil na panovníka s prosbou o snížení taxy na snesitelnou částku. V mnohomluvném líčení své špatné finanční situace poukázal klášter zejména na to, že v roce 1735 musil jako člen prelátského stavu přispět na tak zvané donum gratuitum, a to sumou 6937 zlatých¹¹; zdůraznil dále, že tone v dlužích, z nichž musí splácet značně vysoké úroky, že musí odvádět vysokou daň z majetku, papežský desátek i jiné dávky, že letní deště způsobily velké škody na obilí a že ze všech těchto důvodů není klášter s to vystačit s penězi. Suplika byla 7. února 1737 zamítnuta,¹² ale klášter se nevzdal, a 21. května 1737 presentoval panovníkovu novou supliku s tímto obsahem: 9. května 1737, k páté hodině odpoledne, prý vypukl z neznámých příčin v klášteře strašlivý požár, při němž vyhořel celý konvent, velký kostel, dvě věže a část opatství; mniši zachránili prý život jen tak, že přelezli zeď; všechny zvony se roztavily a konventní hodiny jsou prý k nepotřebě. K odstranění škod bude prý klášter nucen upadnout do dalších dluhů, a proto není nyní schopen taxu ve stanovené výši zaplatit; prosí tedy znovu, ne-li o úplné odpuštění, tedy aspoň o snížení vyměřené částky. K suplice je přiloženo potvrzení brněnského krajského hejtmana z 10. května 1737, dosvědčující, že k požáru skutečně došlo a že způsobené škody (které jsou zde vyličený shodně se suplikou) činí několik tisíc zlatých. Je zajímavé, že — jak se praví v hejtmanově potvrzení — požár začal právě ve chvíli, kdy hejtman meškal ve žďárském opatství, aby tam vyšetřil spor mezi klášteřem a novoměstskou vrchností o držbu jistého lesa. — Přesto však dvůr setrval rozhodnutím ze 7. června 1737 (jak vyplývá z vyřizovací poznámky na této druhé suplice) na původní výši taxy. Klášter však zkusil štěstí ještě do třetice. V další suplice, presentované 20. srpna 1737,¹³ poukázal na velké náklady, jichž si vyžaduje obnova kostela a konventu, má-li se mnichům zajistit aspoň jakés takés („*taliter qualiter*“) ubytování na zimu, a znovu požádal aspoň o „nějaké zmírnění taxy“ („*einiger Moderation der Taxa*“). Na rozhodnutí si musili žďárští mnichové tentokrát počkat přes rok — až do 26. srpna 1738. Bylo však pro ně zase negativní, a tak byli nakonec nuceni taxu přece jen zaplatit v plné výši. Učinili tak — dle poznámky na třetí suplice — 11. srpna 1738.¹⁴ A teprve tímto dnem je datována hromadná konfirmační listina Karla VI., vydaná ve Vídni 11. srpna 1738 (orig. ve StAB, fond E 8, sign. A 208) a obsahující plné inserty všech patnácti předložených listin.¹⁵

Opis Karlovy konfirmace, ověřený veřejným notářem Janem Kašparem Artztem v Praze 25. února 1747, přiložil pak klášter k nové konfirmační žádosti, kterou podal, jak bylo jeho povinností, nové panovnici Marii Terezii 21. března 1747. Protože Marie Terezie stanovila obecně, jak víme,¹⁶ že u listin potvrzených již jejím otcem Karlem VI. není před konfirmací zapotřebí vyžadovat předběžná dobrozdání od podřízených úřadů a jiných institucí, bylo rozhodnutí o udělení konfirmace tentokrát jednoduché a rychlé. Došlo k němu — podle vyřizovací poznámky na originálu supliky — již 6. dubna 1747. Tereziánská konfirmační listina, datovaná ve Vídni

rovněž 6. dubna 1747, inseruje karolínskou konfirmaci z roku 1738, to znamená, že má formu zprostředkované hromadné insertní konfirmace známých nám již patnácti žďárských listin. (Nedochovala se však v originále; opis je v StAB, fond B 1, v konv. sign. S. 385.)¹⁷ Přestože datum tereziánské konfirmace je — na rozdíl od konfirmace Karla VI. — totožné s datem meritorního rozhodnutí, opozdilo se skutečné vyhotovení listiny nejméně o půl roku, neboť vyřizovací poznámka — obdobně jako za Karla VI. — nařizuje uskutečnit konfirmaci až po zaplacení taxy. Její výše měla nyní činit nejprve 1500 zlatých. 12. října 1747 však klášter požádal o snížení taxy na 1000 zlatých. Ve své prosbě poukázal na své velké dluhy, které prý činí přes 200.000 zlatých a na nepopsatelné škody, které utrpěl před několika lety za nepřátelských vpádů; připomněl panovníci i to, že v důsledku utrpěných škod byl klášter, pokud jde o majetkovou daň, přeřazen do nižší třídy, a neopomněl ovšem zdůraznit, že za konfirmační listinu Karla VI. zaplatil v roce 1738 1000 zlatých. Žádost byla tentokrát aspoň částečně vyslyšena a taxa podle rozhodnutí ze 7. listopadu 1747 zredukována na 300 dukátů (což odpovídá v dané době přibližně hodnotě 1250 zlatých).¹⁸ Kdy klášter tuto upravenou částku taxačnímu úřadu České dvorské kanceláře zaplatil, nelze přesně zjistit, neboť poznámka (na suplice) o tom, že taxa byla zaplacená, není datována. Stalo se tak zřejmě až někdy během roku 1748. Panovnický reskript, v němž se moravskému tribunálu oznamuje udělení konfirmace pro žďárský klášter, má totiž sice (v souhlase s původním meritorním rozhodnutím) datum 6. dubna 1747, avšak presentován byl u tribunálu v Brně teprve 29. září 1748; z toho vyplývá, že k fyzickému vyhotovení konfirmace došlo — po zaplacení taxy — až koncem léta nebo začátkem podzimu 1748, neboť teprve potom byl reskript do Brna skutečně odeslán.

V době josefínské se konfirmační řízení o listinách žďárského kláštera konalo na podzim roku 1781. Podaná suplika spolu s příloženým ověřeným opisem tereziánské konfirmační listiny¹⁹ byla na základě dvorského rozhodnutí z 31. října 1781 doručena moravskému zemskému guberniu do Brna 11. listopadu 1781, a odtud hned následujícího dne postoupena k vyjádření komornímu prokurátorovi Lerchenheimovi s upozorněním, že prokurátor se má ve svém posudku zaměřit na ty pasáže, které v předložených listinách samo gubernium červeně podtrhlo. Lerchenheim se však svého úkolu zhostil — podobně jako při posuzování listin kláštera rajhradského — velmi povrchně. Ve stručném vyjádření z 23. listopadu sice uznal, že červeně podtržené pasáže jsou v naprostém rozporu („schnurstracks zuwiderlaufen“) s právy panovníka a státu, avšak protože (jak uvedl) předložená privilegia byla s omezovací klauzulí potvrzena Karlem VI. a Marií Terezií, vyslovil mínění, že by i nyní mohla být opětovně potvrzena, bude-li konfirmační listina zase obsahovat klauzuli, již by se závadné výrazy znovu anulovaly. Prokurátorovo stanovisko však tentokrát — na rozdíl od rajhradského případu — nepřijalo gubernium se souhlasem, nýbrž naopak

s nelibostí, které dalo plný průchod v dobrozdání pro panovníka ze 24. listopadu 1781. Charakterizovalo zde Lerchenheimův postoj k závadným pasážím (které — jak se zdůrazňuje — podtrhlo gubernium z toho důvodu, aby ulehčilo prokurátorovi práci a upoutalo jeho pozornost) jako mylný a neuvážený. Kdyby prý stačilo anulovat závadné pasáže pouze omezovací klauzulí, pak by nebylo třeba konat žádné šetření [tj. revizně-konfirmační řízení], a místo toho by bylo možno opatřit privilegia uvedenou omezovací klauzulí ihned po předložení a bez dalšího zkoumání jejich obsahu. Takový postup, při němž by tak došlo k paradoxnímu potvrzení exempcí, nadání a výsad odporujících nynějšímu moudřejšímu („*weisen*“) zemskému zřízení, by však prý mohl zavdat podnět k rozporům a neodpovídal by intencím panovníka, jak byly vyloženy v dvorském dekretu ze 27. ledna 1781.²⁰ Proto doporučilo gubernium panovníkovi jiné řešení: ať se ty pasáže, které jsou na újmu výsostné zeměpanské moci, při konfirmaci privilegií zcela vynechají, to znamená — jak gubernium vysvětluje — ať se tato privilegia (obsahující závadné pasáže) jako neplatná úplně zruší, a ať se potvrdí — ovšem s omezovací klauzulí — pouze listiny dvě, totiž listina první a poslední [tj. č. 1 a č. 15 našeho seznamu]; ostatní listiny [tedy naše č. 2 až 14] by neměly být — dodává gubernium — do konfirmace vůbec pojaty.²¹ Potud guberniální dobrozdání. Originál ověřeného opisu tereziánské konfirmace, v němž byly závadné pasáže u inserovaných listin guberniem podtrženy, není dnes sice k dispozici,²² takže nelze zjistit zcela přesně, které úseky listinných textů považovalo gubernium za antikvované, ale nebylo by příliš obtížné rekonstruovat jejich rozsah na základě poznatků, k nimž jsme dospěli zejména v kapitolách II. a III. Avšak i bez zatěžování čtenáře hypotetickou, byť značně pravděpodobnou rekonstrukcí „závad“ není těžké pochopit, proč u většiny listin 2—14 byl guberniální návrh na vynechání závadných pasáží vystupňován v doporučení na vyloučení těchto listin jako celku. Prohlédneme-li si totiž originální texty listin č. 2—14, zjistíme, že závadných pasáží je zde z hlediska josefínské doby tolik, že po jejich vynechání by z dispozice listin nezbylo téměř vůbec nic, neboť — jak je ostatně patrné většinou už i z registů v našem seznamu — jde skoro vesměs o exempce z pravomoci státních orgánů, o osvobození od daní, o darování příjmvů náležejících panovníkovi a státu a o všeobecné konfirmace. Naopak ovšem je zcela pochopitelné, proč obstály ještě i koncem 18. století listiny č. 1 a č. 15: ty obsahují pouze práva majetková (č. 1) a právo pečetní (č. 15). Čtenář, který si pozorně přečetl úvod k této práci, možná připomene, že rozsah závadných pasáží lze (i za situace, kdy není k dispozici originál ověřeného opisu předložených listin) zjistit přesně tím způsobem, že srovnáme originální text předložených patnácti listin s textem inserovaným do výsledné josefínské konfirmace. Avšak tento postup — jak je nutno s politováním konstatovat — nepřichází v daném případě v úvahu, neboť konfirmace Josefa II. není známa ani v originále ani v opise. Nedochoval se tentokrát

dokonce ani intimační dvorský dekret, kterým se v jiných případech dává guberniu na vědomí udělení konfirmace. Zůstává otevřenou otázkou, jak bylo guberniální dobrozdání u dvora přijato a zda vůbec byla konfirmace uskutečněna.²³ Žďárský klášter byl zrušen až v říjnu 1784, takže mohl konfirmaci ještě dostat (podobně jako např. kláštery velehradský a loucký, které byly zrušeny také v roce 1784 a které ještě obdržely josefínské konfirmace — první v r. 1783, druhý v r. 1782), ale za současného stavu známých a přístupných nám pramenů nezbývá než ponechat otázku zatím bez odpovědi.²⁴

POZNÁMKY KE IV. KAPITOLE

- ¹ Základním pramenem ke konfirmačnímu řízení za Karla VI., Marie Terezie a Josefa II. jsou písemnosti tribunálu a gubernia v konvolutu označeném signaturou S 385 a uloženém ve StAB, fond B 1. Pro karolínské a tereziánské období je cenným doplňkem řada písemností České dvorské kanceláře z konvolutu „Cisterciácký klášter ve Žďáře n. S. 1607—1747“ v SÚAr, fond ČDK, sign. IV B 101, kartón 396; pro období josefínské pak některé písemnosti fiskálního úřadu z kartónu 733 ve StAB, fond D 15. Originály listin obsahuje archiv kláštera (StAB, fond E 8).
- ² Sešit přiložený k suplice a obsahující opisy listin (po straně označených arabskými číslicemi — N. 1, N. 2 atd.) je v závěru opatřen ověřovací formulí registrátora České dvorské kanceláře z 12. dubna 1732.
- ³ Listina Janova je dnes známa pouze z insertu v konfirmaci Karla IV. Originál, který existoval snad ještě v 19. stol., je dnes neznámý — srov. upozornění v AZK č. 579, s. 113, pozn. 87.
- ⁴ V dalších (do konfirmační listiny neinserovaných) částech listiny se potvrzuje klášteru darování statku v Řečkovících s patronátním právem a zakazuje se vymáhat od kláštera pohostinství. (Datovací formule však i při zkráceném inserování převzata *byla*.) Je zajímavé, že tato markraběcí listina Karlova, která dodnes existuje i v originále, nebyla v r. 1732 ke konfirmaci předložena samostatně; srov. též níže výklad na str. 70 a v pozn. 7.
- ⁵ Listina má dvojí časový údaj měsíce a dne: první ve formuli „actum“, druhý ve formuli „datum“.
- ⁶ Text falešné listiny se dochoval pouze jako insert právě jen v konfirmaci Albrechta II. J. Šebánek zjistil (AZK č. 317, s. 58, pozn. 34), že falzum vzniklo patrně v letech 1436—1448, a to rozšířením a pozměněním textu pravé listiny královny Jitky z 20. ledna 1288 (= RBM II č. 1429 = AZK č. 316). Pravá Jitčina listina, která je dochována v originále, nebyla ke konfirmaci předložena ani v r. 1732 ani později.
- ⁷ Viz listiny č. 12 a č. 7. Text zfalšované listiny královny Jitky, jak je inserován v konfirmační listině Albrechtově č. 12, byl ovšem pro klášter *výhodnější* než text původní pravé Jitčiny listiny. Avšak u textu markraběcí listiny Karlovy, která je v královské listině Karlově č. 7 inserována zkráceně, je tomu ovšem naopak, neboť ze tří práv, obsažených v originálním znění, bylo do konfirmační listiny pojata pouze právo jediné, i když zřejmě právo nejdůležitější, o jehož potvrzení v roce 1348 klášteru zejména šlo.
- ⁸ Že autorem tohoto nedatovaného a nepodepsaného vóta byl (písařsky a stylisticky) tribunální asesor Walldorf, vyplývá ze srovnání vóta (uloženého ve StAB, fond B 1, sign. S 385) a originálem (neboli doručeným vyhotovením) tribunálního ulobrozdání (uloženým v SÚAr, fond ČDK, kart. 396): Písomo vóta je totožné s vlastnoručním Walldorfovým podpisem, umístěným mezi podpisy ostatních

- tribunálních asesorů za textem dobrozdání. Pokud jde o stylizaci, je na první straně vlastního textu originálu poznamenáno „*de Waldorf concepti*“.
- ⁹ Zajímavé je ve vótu konstatování, že privilegia žďárského kláštera nebyla od dob krále Jiřího žádným českým panovníkem potvrzena a že tedy i z tohoto důvodu bylo rozhodnuto postoupit žďárskou supliku moravskému tribunálu k vypracování dobrozdání.
- ¹⁰ „*Ad tazaturam et soluta taxa fiat confirmatio cum clausulis solitis. Conc.[lusum] 16ta Martii 1736*“; viz SÚAr, fond ČDK, kartón 396, konvolut citovaný v pozn. 1.
- ¹¹ V této souvislosti se v suplice uvádí, že na částku 6937 zlatých byla klášteru snížena původně stanovená suma 7000 zlatých, avšak snížení prý bylo nespravedlivě nepatrné ve srovnání s tím, jak byly sníženy původně stanovené částky bohatým moravským klášterům — hradiskému, louckému, velehradskému a brněnským augustiniánům, u nichž prý došlo ke snížení více než o polovinu. (Ze stylizace supliky není zcela jasné, zda snížení více než o polovinu se týkalo jen brněnských augustiniánů, nebo všech uvedených klášterů.) O snížení původních částek prý rozhodli moravští preláti na mimořádném sjezdu bez vědomí a bez účasti kláštera žďárského. (V suplice se v této souvislosti uvádějí sice konkrétní částky u vyjmenovaných klášterů, ale jen částky snížené [Hradisko 9570 zl., Louka 7892 zl., Velehrad 5803 zl., brněnští augustiniáni 2823 zl.], nikoliv také částky původní, takže ze supliky samotné si nelze tvrzení žďárských mnichů o nespravedlnosti dodatečné úpravy ověřit.) Klášter si pak prý stěžoval u panovníka, nedostal však prý dosud odpověď, a tak musil stanovených 6937 zlatých zaplatit.
- ¹² Vyřizovací poznámka, připsaná v České dvorské kanceláři na rubu supliky (SÚAr, fond ČDK, sign. IV B 101, kartón 397) zní: „*Es bleibt bei der vorigen Tax per 1000 Fl. Conc. 7, Febr. 1737.*“
- ¹³ Pod presentatem z 20. srpna 1737 je na suplice napsáno jinou rukou (o níž nedovedu říci, komu patří) ještě další poznámka: „*Accepi 21. Aug. 1737. N. B.*“
- ¹⁴ Na třetí suplice o snížení taxy jsou tedy dvě vyřizovací poznámky: a) „*Es hat bei der ausgesetzten Tax pro 1000 Fl. sein gänzliches Verbleiben. Conc. 26. Junii 1738*“; b) „*Diese Tax ist den 11. Aug. abgeführt worden.*“
- ¹⁵ Na fyzické vyhotovení a předání listiny si však klášter ještě nějakou dobu musil zřejmě počkat, neboť teprve až 19. prosince 1738 dal moravský tribunál žďárskému opatovi na vědomí, že podle reskriptu datovaného 11. srpna a došlého tribunálu 18. prosince ráčilo Jeho Veličenstvo klášterní listiny nejmilostivěji potvrdit.
- ¹⁶ Viz o tom v úvodu pozn. 45.
- ¹⁷ Jde o prostý opis opisu ověřeného, pořízeného 24. září 1781 registrátorem Česko-rakouské dvorské kanceláře ve Vídni. Kromě toho se dochoval (v SÚAr, fond ČDK, kartón 396 koncept, avšak jeho text je (v souhlase s tehdejšími kancelářskými zvyklostmi) neúplný: chybí insertní část.
- ¹⁸ Srov. J. P o š v á ř, *Měna v českých zemích*, s. 101 a 111.
- ¹⁹ Ověřený opis konfirmační listiny Marie Terezie z roku 1747 je opatřen vidimační formulí registrátora Česko-rakouské dvorské kanceláře ve Vídni ze 24. září 1781.
- ²⁰ Viz o něm v úvodu, pozn. 34. — Je poněkud kuriózní, že gubernium nyní kárá komorního prokurátora za stejnou nedbalost, jaké se nedlouho předtím samo dopustilo. Když totiž před pouhými šesti týdny (10. října 1781) podávalo gubernium do Vídně dobrozdání o listinách kláštera rajhradského, tak se citovaným dvorským dekretem rovněž neřídilo. (Srov. o tom v kap. I.) Zásadní rozpor mezi svým tehdejším a nynějším postojem si gubernium jako celek pravděpodobně ani neuvědomilo. Rozdílnost obou stanovisek byla zřejmě způsobena tím, že v rajhradském případě měl konfirmační řízení v referátu přisedící Salm, kdežto v případě žďárském přisedící Locella.
- ²¹ Tak je formulován guberniální návrh v konečné verzi konceptu dobrozdání, tj.

po opravách, které provedl formou vsuvek referent Locella. V původní verzi konceptu, jak ji formuloval koncipista Lešický, se navrhovalo, aby závadné pasáže byly zcela vynechány a aby pouze ostatní privilegia byla — s obvyklou omezovací klauzulí — potvrzena. Tuto poněkud nejasnou původní formulaci by bylo možno chápat jako návrh, aby bylo potvrzeno všech 15 předložených listin, z toho však 13 listin s vynechávkami závadných částí. Protože však závadných pasáží bylo pravděpodobně příliš mnoho (viz o tom dále v textu kapitoly), rozhodl se nakonec korigující referent doporučit, aby oněch 13 listin bylo z chystané konfirmace vyloučeno úplně, tj. aby tyto listiny nebyly konfirmovány vůbec. Aby si čtenář mohl udělat sám představu o vztahu původní a opravené verze konceptu, cituji tu část konceptu, která obsahuje guberniální návrh, doslova, a to tak, že přídatky referenta Locelly vyznačují proložením: „...solchemnach ist man des alleruntertänigsten, jedoch ganz ohnvorgreiflichen Errachtens, daß diese in denen Klosterstiftsaarer Privilegien enthaltene und mit Rätel unterzohene, nach Außferung des königlichen Kammerprocuratoris denen juribus principis und dem statui publico nicht nur allein zuwiederlaufende, sondern auch die oberherrliche Landesmacht schmalerende und verkürzliche Ausdrücke bei allerhuldreichester Confirmirung der hierinfälligen Privilegien gänzlichen hinweckgelassen, folglich diese privilegia gänzlich als ungültig aufgehoben und abgeworfen, und nur die übrigen zwei Privilegien und Begabnissen des Klosterstifts Saar mit Rotel sub N. 1 et 2, nämlich das erste und das letzte, von Euer kaiserlich-königlichen apostolischen Majestät salvo jure regio et cujuscunque tertii, insoweit das Klosterstift Saar in derenselben usu et possessione bestellet ist und solche der jezt- und künftigen Landesverfassung nicht entgegenstehen, und mit Hindanlassung aller übrigen Privilegien allergnädigst bestetiget werden könnten.“

- ²² V konvolutu sign. S 385 (ve StAB, fond B 1) se totiž nachází jen prostý opis opisu ověřeného, neboť originál ověřeného opisu byl podle tehdejšího zvyku vrácen po vyhotovení dobrozdání zpět ke dvoru do Vídně.
- ²³ Neexistence intimačního dekretu není ovšem sama o sobě dostatečným důkazem toho, že konfirmace uskutečněna nebyla. V guberniálním konvolutu týkajícím se konfirmačního řízení o listinách kláštera zábrdovického (viz kapitolu VIII) intimační dekret rovněž není, přesto však konfirmační listina pro zábrdovický klášter vydána byla a je i dochována v originále.
- ²⁴ Jen hypoteticky by bylo možno uvažovat o tom, zda se vydaná konfirmace z archívu kláštera ztratila, nebo zda nebyla fyzicky vyhotovena z toho důvodu, že klášter nezaplatil taxu — ať již proto, že vyjednával o její snížení, ať již proto, že očekáváje zrušení kláštera, neměl již o konfirmační listinu zájem. Poslední žďárský opat Otto Steinbach z Kranichštejna, zvolený v červenci 1782, neměl ostatně zájem ani o další trvání svého ústavu a sám doporučoval panovníkovi likvidaci kláštera. (Srov. M. Zemek — A. Bartušek, *Dějiny Žďáru, II/1*, s. 108.)